

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ І СЕРЕДНІХ ВІКІВ

**УКРАЇНЦІ Й НАРОДИ
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ:
КУЛЬТУРА ТА ІСТОРИЧНА
СПАДЩИНА**

*Збірник наукових праць
на пошану професора
Михайла Тиводара*

Ужгород
Всеукраїнське державне
видавництво "Карпати"
2015

УДК 94(477.87)

ББК 63.3(4УКР – 4ЗАК)6-8

У 45

Збірник презентує наукові статті, що торкаються актуальних питань у галузі історії та етнології. Видання присвячене 80-річчю від дня народження відомого українського вченого-етнолога, доктора історичних наук, почесного професора Ужгородського національного університету Михайла Петровича Тиводара.

Для науковців, учителів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами етнології та світової історичної спадщини.

Упорядник Ігор Ліхтей

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради ДВНЗ “УжНУ”
(протокол № 12 від 27.11.2015 р.)*

Книга видана за сприяння департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Закарпатської обласної державної адміністрації у рамках програми, яка передбачає підтримку видань творів закарпатських авторів

*“Українці й народи...” – 4491 книга
Всеукраїнського державного ордена Дружби народів
видавництва “Карпати” від часу його заснування (1945)*

ISBN 978-966-671-417-9

© Ліхтей І., упоряд., 2015

© Видавництво “Карпати”, 2015

Зміст

Від упорядника.....	9
Розділ I. Скрижалі долі	11
Поступ ученого і громадянина	12
<i>Ігор Ліхтей</i> Професор Михайло Тиводар і розвиток етнологічних досліджень в Ужгородському університеті	24
<i>Павло Федака</i> Учений, педагог, громадський діяч	46
<i>Михайло Зан</i> Громадсько-політичне амбуа на зламі епох: штрихи до біографічного портрету вченого-етнолога Михайла Петровича Тиводара	67
<i>Михайло Пейк</i> Бібліографія праць професора Михайла Тиводара	77
Розділ II. Історія	101
<i>Ярослав Андрусак</i> Протистояння між католиками та утравкістами в період правління Владислава II Ягеллона (1471 – 1485 рр.).....	102
<i>Яна Товтин</i> Битва під Могачем та її наслідки для словацьких земель.....	119

Надія Керецьман

На службі Мельпомени: українсько-чеські театральні зв'язки (остання третина XIX – початок XX ст.) 129

Павло Пеняк

Давнє минуле Закарпаття на сторінках угорських і чехо-словацьких часописів наприкінці XIX – на початку XX ст. 143

Роман Офіцинський

Ужгород у Першу світову війну..... 156

Наталія Малець

Культурно-просвітницька діяльність Яцка Остапчука в Східній Галичині та на Закарпатті наприкінці XIX – у першій половині XX ст. 168

Микола Зимомря

Життя й чин Гавриїла Костельника в оцінках Едуарда Вінтера як історика 179

Олександр Малець

Російська національна меншина в контексті советизації Закарпаття 40 – 80-х рр. XX ст. 188

Роман Корсак

Українсько-чеське співробітництво у сфері освіти і науки (поч. XXI ст.) 203

Розділ ІІІ. Етнологія/Етнографія 211

Сергій Сенько, Іван Сенько

Хрести як малі архітектурні форми Закарпаття: історичний, типологічний та етнологічний дискурси 212

Ірина Ігнатенко

Від душі до тіла: історіографічний огляд народознавчих праць
середини XIX – початку XX ст.228

Володимир Галик

До історії взаємин і співробітництва Івана Франка з
українськими етнографами періоду кінця XIX – першої
половини XX ст. (за матеріалами листів Мирона Кордуби,
Мелітона Бучинського, Іларіона Свенціцького до Івана Франка) 240

Василь Коцан

Бісер в оздобленні традиційного народного вбрання
українців Закарпаття (кінець XIX – перша половина XX ст.)268

Іванна Керечанин

Традиційне весілля українців села Кушниця Іршавського
району Закарпатської області (перша половина XX ст.)291

Михайло Глушко

Традиційні весільні звичаї та обряди українців у дослідженнях
членів Наукового товариства імені Шевченка306

Гор Гілевич

Комплексні Закарпатські експедиції другої половини
1940-х років: завдання, проведення та наукові результати319

Tomasz Kosiek

O zróżnicowanych aktach identyfikacji w dolinie rzeki
Ruscovej w rumuńskim Maramureszu338

Роман Тарнавський

Сільськогосподарські толоки в побуті марамороських долинян та
волинян: порівняльна характеристика (За матеріалами польових
етнографічних експедицій 2010 р.)360

Олександр Васянович

Магічні дії під час грози та граду у гуцулів Верховинщини377

Леся Мушкетик

Сучасні публікації з етнології Закарпаття389

Rumpík ViktorVnitrostátní migrace na Ukrajině a její dopady v
lidskoprávní rovině409**Відомості про авторів**420

Ярослав АНДРУСЯК

ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ КАТОЛИКАМИ ТА УТРАКВІСТАМИ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ВЛАДИСЛАВА II ЯГЕЛЛОНА (1471 – 1485 рр.)

У середині XV ст. в Чеському королівстві домінували дві релігійні течії: католики та утраквісти. Відміна Папою Римським дії Празьких компактатів призвела до нового протистояння між католиками і чашиниками за правління династії Ягеллонів. Ситуацію ускладнювала поява радикальної чашиницької течії та поширення сектантського і реформаційного рухів.

У період з 1471 по 1479 рр. значних релігійних рухів на чеських землях не спостерігалось. Протягом 1480 – 1482 рр. релігійні сутички набирають ширшого розмаху. Проведення з'їздів і переговорів не дало успіху. Всі ці дії призвели до так званої Другої Празької дефенстрації 24 вересня 1483 р. Як наслідок з 13 по 20 березня 1485 р. відбувся королівський з'їзд у Кутній Горі. Було підтверджено перемир'я та прийняті рішення між католиками та чашиниками строком на тридцять один рік. Зауважимо, що в 1512 р. його перезатвердили на "вічні часи". Насправді угода діяла до 1567 р. Кутногірський релігійний мир став підсумком гуситської революції.

Ключові слова: Ягеллони, стани, католики, утраквісти, чашиники, гусити, таборити, пікгарти, "Община чеських братів", дефенстрація.

Станом на 1471 р. в Чеському королівстві домінували дві релігійні течії: католики та утраквісти (від лат. *utraque species*, "під двома видами"). Утраквісти поділялися на поміркованих –

чашники (калікстинці) або гусити – і радикальних утраквістів (таборити) [6, с.174; 1, с.154].

Зауважимо, що у 1433 р. між чашниками та католицькою церквою на Базельському Соборі було підписано Празькі компактати, за якими Папа Римський визнав чашницьку віру, і вони разом виступили проти таборитів (їм завдано поразки у битві при Ліпанах 1434 р.) З приходом до влади короля Їржі з Подебрад відносини між католиками та чашниками погіршилися. У 1462 р. Папа Пій II (1458 – 1464) відмінив дію Празьких компактатів, що призвело до нового протистояння між католиками і чашниками за правління династії Ягеллонів [15, с.291 – 298; 28, с.269; 1, с.158 – 159; 2, с.92].

Слід відмітити появу у 1457 р. більш радикальної чашницької течії “Общини чеських братів” (“Чеські або Богемські брати”). Вони у 1476 р. повністю відкололися від чашників. Зауважимо, що в період правління в Чехії династії Ягеллонів братчиків часто називають – пікгартами (крайнє ліве крило таборитів у період гуситського руху в Чехії у XV ст.) [4, с.51; 19, с.14 – 40; 22, с.22 – 29].

На кінець XV ст. виникла нова секта, так звані Мікулашенці або Власеніцкі, на зразок Монтаністів та пізніше Квакерів. Їх засновником і головою був Микола (Мікулаш) з Власеніц, селянин (помер у 1495 р.). Відмітимо, що в Празі ця секта не отримала поширення, але існувала протягом XVI ст. [20, с.170].

З 1519 р. на чеських землях поширюється реформаційний рух, представлений двома течіями: лютеранством та цвінгліанством [6, с.350 – 353].

В зарубіжній історіографії окреслена проблема розглядається в контексті висвітлення релігійних відносин на чеських землях. Найбільший вклад у вивчення даного питання внесли: *Я. Голл* [10, 11], *Я. Бідло* [4], *Ф. Палацький* [20], *Й. Мацек* [15, 16, 17], *Р. Ржічар* [22, 23], *Ф. Шмахел* [24], *Р. Урбанек* [28], *В. Махачкова* [18] та інші. Що ж стосується аналізу протисто-

яння між католиками та утраквістами за правління Владислава II Ягеллона та впливу релігійних течій на політичну ситуацію у Чеському королівстві, то воно потребує висвітлення. Відмітимо, що в українській історичній науці практично відсутнє узагальнююче дослідження з розглядуваної проблеми.

У період з 1471 по 1479 рр. значних релігійних рухів на чеських землях не спостерігалось. Це пов'язано насамперед з приходом до влади Владислава II та його боротьбою за владу з Матяшом Корвіном. Релігійні питання в зв'язку цими подіями були відсунуті на другий план. Це дало можливість радикальним чашникам спокійно проповідувати свої ідеї [8, с.438].

Можна відмітити окремі локальні релігійні проблеми. Це насамперед питання, що стосувалися права збору податків з прихожан, порушення церковних уставів, непорозуміння між панами та єпископами і т. п. [20, с.50 – 51; 21, с.10].

Зауважимо, що відносини між католиками і утраквістами погіршилися у 1476 р. Цьому посприяла політика короля Владислава II, який змістив з ключових посад багатьох утраквістів, що значно послаблювало їх позиції. На ці посади було призначено католицьких панів. Цей факт спонукав багатьох повернутися до католицизму [8, с.439; 16, с.300].

У 1478 р. між угорським та чеським дворянством відбувалися суперечки щодо питань віросповідання. Король Владислав II, ув'язнивши, покарав чашницьких панів (боявся нової війни з Угорщиною). Це викликало обурення пражан, які вимагали від короля дозволу на з'їзд станів і вирішення питання віросповідання. Таким чином 10 серпня 1478 р. розпочався Святоавржинський з'їзд. Відповідно до компактатів на з'їзд прибуло семеро представників від князя Індржіха Мінстерберзького та восьмеро від представників міста Праги. Далі відомості дуже слабкі. Відомо лише, що були урегульовані питання, які стосувалися віросповідання. Адміністратором чашників було обрано М.Вацлава Коранду (1425 – 1519, очолював цю посаду до 1497 р.) та 12 осіб,

які мали регулювати на чеських землях релігійні питання [20, с.109 – 110; 8, с.439 – 440; 15, 103 – 104; 9, с.135, 137 – 138].

Не дивлячись на домовленості католики не могли примиритися з чашниками. Для вирішення релігійного питання був скликаний з'їзд на 5 жовтня 1479 р. під верховенством королеви. Було встановлено, що ніхто не має зазнавати утисків стосовно віросповідання. Католики обіцяли вислати до Папи Римського посольство для вирішення цієї проблеми. Відмітимо, що це посольство так і не було відряджене, натомість папський легат Балтазар де Пісція на проханням Матяша Корвіна 9 грудня 1479 р. дозволив зняття інтердикту до 1481 р. Це було зроблено лише тому, щоб католики мали змогу виступати проти чашників [14, с.285; 17, с.186; 26, с.253 – 254, 256; 35, с.444 – 451; 33, с.496 – 502].

З 1480 р. релігійні сутички набирають ширшого розмаху. В Празі у 1 червня 1480 р. зійшлися дві процесії католиків та чашників. Чашники не захотіли поступитися знаючи, що в католицькій процесії іде король. У відповідь міська рада заборонила співати гімн чашників “Вірні християни сильно сподівайтесь” (Věrní křesťané silně doufajte) [16, с.302 – 303; 24, с.52 – 53; 6, 150]. Почалися сутички, король відреагував скликавши на 12 червня 1480 р. з'їзд до Кутної Гори. Чотири чашницькі пани, які прибули в Кутну Гору були ув'язнені в замку Кржівоклат. Обурення пражан змусило короля 14 липня 1480 р. повернутися до Праги. Невідомо, яким чином було розв'язане це питання, але зауважимо, що до короля були викликані чотири чашницькі священники Міхал Полак, Вацлав з Сланого, Вацлав з монастиря св. Гавла і Ян Мішта. Під приводом, що їм дадуть виступити в королівській раді, вони були ув'язнені на Карлштейні. Також було ув'язнено сім відомих міщан. Саме проти Міхала Полака, як основного підбурювача віри, виступив особисто король Владислав II і вимагав найсуворішого покарання. Після довгих суперечок і судових процесів Міхал Полак помер у в'язниці 2 листопада 1480 р.

Відмітимо, що для чашників він став мучеником на зразок Яна Гуса [20, с.130 – 131; 8, с.442 – 443].

За таких обставин пани і рицарі обох релігійних напрямків вимагали нового з'їзду для вирішення суперечок. З'їзд був призначений на 21 вересня 1480 р. у Прагу. До короля були вислані від обох сторін послы Кріштоф Оплзек, Вацлав Штетіна зі Сварова, Грозек Крживоклатський, щоб умовити його відпустити на з'їзд в'язнів з Крживоклату. Король відмовив, саме тому делегація ходила до нього вдруге і втретє з тими ж вимогами. Владислав II відповів, що не може вирішити цього питання без королівської ради. Відмітимо, що коли з цим питанням до короля звернувся посол Матяша Корвіна Ян Філіпец (1431 – 1509), то Владислав II 25 листопада 1480 р. дав наказ відпустити в'язнів, але з забороною їм повертатися до своїх маєтків у Празі [26, с.12 – 20; 24, с.56 – 57]. Причини приїзду Яна Філіпця достовірно невідомі, але можна припустити, що, маючи великий авторитет серед чеських панів, на прохання Яна і Цтібора Товачовських із Цімбурка він замовив слово за в'язнів [20, с.193].

На початку травня 1481 р. знову зійшовся з'їзд в Празі, але компромісу досягнуто не було. Опір був настільки сильний, що до чашників приєдналися деякі пани – члени королівської ради, а саме: Ян із Цімбурка, Микола Трчка, Петр Кдулінець із Остромірже. Вони виступили з промовою в Соборі св. Віта, суть якої полягала в тому, що король нічого не робить для примирення ворогуючих сторін. Була висловлена недовіра королю щодо дотримання угод. Слід відзначити, що за такі зухвалі дії пани не понесли жодних покарань. Зауважимо, що скарги на короля лунали і з боку католицьких панів. Однією з основних вимог було покарати чашників за зухвальство. З'їзд розійшовся, але було призначено продовження на день св. Якуба у Празі [8, с.445].

На так званому Святоякубському з'їзді 31 липня 1481 р. було вирішено питання управління приходами, приходські священни-

ки (чашники) мали повертатися до маєтків католиків. Їм заборонялося причащати дітей і проводити служби чеською мовою без дозволу Папи Римського. Відзначимо, що це рішення залишилося більше на папері, ніж запроваджено в дію. Однак саме Святоякубський з'їзд став початком примирення і завершення репресій проти чашників [34, с.504 – 505]. Автор повністю погоджується з думкою Ф. Палацького, який вважав, що проблема цих неузгодженостей полягала в тому, що пани більше листувалися, ніж зустрічалися для обговорення важливих питань. Це призводило до непорозумінь і дезорієнтації [20, с.134 – 135].

Протягом 1482 р. сталася важлива подія. До Чеського королівства з Італії прибув Санктурінський єпископ з Мірандола – Августин Луціані (1450 – 1493), який мав висвятити священників та вести переговори з чашниками (до нього не раз приходили просити освяти утраквісти). Вже 26 травня 1482 р. в Ліпніце він почав висвячувати священників. Відзначимо, що до прибуття єпископа відразу розпочалися дискусії і суперечки. Єпископ особисто писав Владиславу II про розуміння ситуації і прагнення заключити між католиками і чашниками мир. Висловлювалося прохання про підтримку короля в цьому питанні. Владислав II 8 червня 1482 р. відповів, що не проти примирення сторін, але ставить під сумнів прибуття єпископа від імені Папи Римського. Саме тому сумнівається, що його діяльність буде підтримана серед пражан. Пани Трчки, Петро Кдулінець з Остромірже, Микола молодший з Горжіц 17 червня 1482 р. запросили єпископа до Градця Кралового. Він став опорою радикального чашницького руху [8, с.446; 9, с.139].

Був скликаний з'їзд на 25 липня 1482 р. у м. Німбурк панами Яном із Яновіц, Яном із Цімбурка, Самуелем із Градку для визнання єпископа духовним наставником Чехії. Його було визнано всіма присутніми, окрім посланців із Праги та Кутної Гори. Після висвячення в Німбурці священників єпископ повернувся до Градця Кралового [15, с.118 – 130; 16, с.304].

Король у цьому питанні зберігав нейтралітет, однак ідея за-спокосення сторін була привабливою, саме тому було призначено з'їзд до Праги, на якому сторони мали представити осіб, що будуть відстоювати їх інтереси [20, с.140 – 141].

З'їзд чашників був призначений на свято св. Симона та Юди в м. Слане. Сюди прибув у жовтні 1482 р. і єпископ Августин. Було прийнято рішення, що король не має права ув'язнити чашників, допоки їх не буде вислухано. На цей з'їзд від короля прибув Ян із Шелмберка з завданням примусити учасників з'їзду обрати десять осіб для переговорів про релігійний мир із католицькою церквою [20, с.141 – 143; 6, с.150 – 151; 9, с.140 – 141].

З 13 по 17 січня 1483 р. відбувався з'їзд у Празі, на якому виступали чашницька і католицька сторони. Король дав згоду виступити посередником між сторонами. На боці короля виступили, Ян із Шелмберка, Ян Страконіцький із Швамберка, Бенеш із Вейтміле та Самуель із Градку. Спочатку з обох сторін виступили з промовами лише головуючі пани Заїц із Газмбурка та Ян Товачовський – очільники утраквістів. Сторона, представлена паном Товачовським, порушила питання віри, що призвело до нових дискусій. Королем була оголошена перерва. 14 січня 1483 р. виступив пан Бенеш із Вейтміле – очільник католицької сторони, який висунув пропозицію, а саме: вирішувати питання віросповідання з Папою Римським через обраних представників (угода мала діяти вісім років, натомість утраквісти висували пропозицію дії угоди на “вічні часи”). Пан Товачовський дав відповідь, в якій висвітлив дві причини, чому їх сторона не може пристати до цієї угоди. Перша полягала у тому, що компактати були визнані Базельським консиліумом та імператором Сигізмундом, друга - що виникла недовіра до Папи. За таких обставин король 17 січня 1483 р. розпустив з'їзд із проханням дотримуватися перемир'я [27, с.26 – 34; 17, с.393 – 394; 8, с.447; 6, с.105].

Чашники 6 березня 1483 р. продовжили з'їзд у Німбурці, а 29 березня 1483 р. в Чеському Броді. На чолі з паном Товачов-

ським вони продовжували діяти як окремий уряд у Чеському королівстві. З поширенням чуми, король Владислав II у серпні 1483 р. був змушений переїхати до м. Требіч. Питання так і не було вирішене [8, с.448].

Відмітимо, що ще 14 березня 1483 р. король Владислав II обновили консульські посади в Празі (до влади прийшли особи, які здійснювали репресії проти чашників у 1480 р.). У зв'язку з відсутністю короля деякі пражани вирішили посилити свої позиції у боротьбі з чашниками. Зазначимо, що консули не порозумілися з пражанами. Хоч вони і визнавали чашництво, але діяли проти нього. Почалося свавілля з боку коншелів. Велася пропаганда, щоб змусити чашників відреагувати. Католики планували нанести удар по радикальних чашниках (мали стратити 80 передових міщан і священиків, інших вислати з Праги). Ходили чутки, що в ніч з 25 на 26 березня 1483 р. мають відбутися криваві сутички між католиками та чашниками. Як стверджують джерела, Прокоп Публік з Велевіц – член міської ради – проговорився (це стало відомо чашникам) [16, с.305].

Всі ці дії призвели до так званої Другої Празької дефенестрації 24 вересня 1483 р. Пражани (чашники) о восьмій годині ранку зібралися біля Староміської ратуші і ув'язнили коншелів. Двох коншелів було поранено при спробі втекти (бургомістра Яна Клобоука було викинуто з вікна, йому вдалося пережити падіння). Більш криваві сутички відбулися в Новому місті (п'ятьох коншелів було вбито внаслідок тисняви). За таких обставин були вигнані священики, монахи та євреї. Однак аналізуючи джерела Й.Мацек припускає, що не всіх монахів було вигнано [13, с.497; 3, с.318; 7, с.159]. Щодо євреїв, то відбулися погроми в єврейському гетто, що призвело до мародерства і крадіжок [6, с.154 – 155]. Відмітимо, що проти чашників виступило німецьке населення Праги [16, с.306]. Було обрано нові ради для керівництва містом. Для наведення порядку були створені загони найманців. Боячись контрудару, Празький град було взя-

то в облогу. Керівник замку Ольдржіх із Валдека уклав угоду і поступився градом. Таким чином 26 вересня 1483 р. переворот завершився. Відмітимо, що під час цих подій через хворобу 27 вересня 1483 р. помер адміністратор Празького католицького архієпископства Гануш з Коловрат (1468 – 1483) [20, с.144 – 145; 24, с.64 – 67; 16, с.307; 25, с.232 – 233].

Захопивши владу, чашницькі ради просили повідомити всіх панів та міські стани про надання військової допомоги в разі потреби. Відмітимо, що повстання підтримали більшість чашницьких міст. Окремим листом ради звернулися до короля. Вони підтверджували свою відданість Владиславу II і пояснювали свої вчинки, як запобіжні дії проти зрадників. Було висловлено прохання не карати їх та залишити при своїх правах. Подібні листи були відправлені панам та королю Матяшу Корвіну. Звернувшись до пана Товачовського пражани просили зібрати з'їзд, на якому вони могли би роз'яснити свої дії. Зауважимо, що в листах, які розсилалися висвітлювалося, що повстання ніяким чином не було спрямоване проти короля. Пани та рицарі, що перебували в Празі, розпочали суд над коншелями. На суді було викрито змову, і коншели зізналися у підготовці 25 вересня 1483 р. повстання проти чашників. 26 вересня 1483 р. коншели Яна Клобоука, Прокопа Публіка та інших було присуджено до страти, яку відразу здійснили. Було визнано єпископа Августина і запрошено до Праги (він прибув 20 жовтня 1483 р.) [20, с.146]. У понеділок 6 жовтня 1483 р. представники трьох празьких сторін підписали угоду про єдність та програму спільних дій. З 23 статей половина стосувалася питань віросповідання і боротьби з католиками та цїкгартами. На основі документів можна простежити програму радикальних чашників. У ній вони визнавали короля за умови, що їх права і свободи будуть підтверджені в королівському капітулярії. Також в програмі була висвітлена релігійна ідеологія [8, с.450 – 452; 15, с.396 – 397; 27, 39 – 52; 5, с.335 – 340; 24, с.122 – 127; 6, с.147 – 156; 9, с.146 – 149; 18, с.241 – 278].

Король, дізнавшись про події в Празі, був обурений, вся робота по відновленню католицької віри зводилася нанівець. Було зібрано військо в кількості 8 тис. осіб і взято в облогу м. Кутна Гора. Кутногорці зуміли дати опір і військо відступило до Чеслави. Саме до цього міста король скликав на 23 жовтня 1483 р. з'їзд панів та рицарів. Стани, розуміючи важливість та складність ситуації, зібралися у великій кількості. Король вимагав допомоги у боротьбі проти пражан. Князі Гінек і Індржіх виступили посередниками в переговорах між королем і пражанами. Гінек висунув пропозицію створити раду з 18 осіб, повноваженням якої було би вирішити це суперечливе питання. До неї ввійшли єпископ Августин, князі Індржіх і Гінек, Вілем із Пернштейна, Ян із Шелмберка, Ян Товачовський із Цімбурка, Єнек Свояновський із Босковіц та інші. Відомо лише, що було вирішено дозволити не лише священикам, але й монахам повернутися до своїх парафій. Також князь Гінек мав разом із коншелями взяти участь у відновленні порядку та управління у Празі [16, с.308-309].

За сприяння пана Яна Товачовського з Цімбурка (? – 1483) був призначений з'їзд на 25 листопада 1483 р. в Празі. Перед самим з'їздом Ян Товачовський помер. Це була велика втрата для чашницької сторони. На з'їзді від пражан засідав єпископ Августин, були зачитані вимоги з'їзду Чеславського. Князь Гінек отримав позитивну відповідь. Відмітимо, що лише Горніки, Літомерж та Коуржімські краї обрали позицію нейтралітету, інші присягнули королю [8, с.453].

У відповідь король Владислав II призначив з'їзд на 6 грудня 1483 р. у Празі. Причиною того, що на з'їзді були присутні не всі стани, став великий снігопад. Королівські послы зазначали, що король відкинув усі пропозиції, щодо суду, тому він має здійснюватися за участі короля, панів, рицарів та королівських міст згідно земського уставу, будь-які ж зміни до нього з можливістю обговорення мають відбуватися за участі короля. Дискусії з королем тривали протягом року.

Ці події викликали миттєву реакцію у Папи Сікста IV (1471 – 1494), який просив імператора Фрідріха III, Угорського і Польського королів належним чином дати опір чашникам (від Владислава II ще в 1482 р. вимагалось заарештувати єпископа Августина). Відмітимо, що сам Папа не хотів звертатися напругу до короля Владислава II, якого називав не королем Чехії, а “первістком короля Казимира”. Зауважимо, що розпочинати війну ані король Матяш Корвін, ані Казимир IV проти Чехії не бажали. Казимир IV у 1483 р. зазнав поразки від татар та й проти сина виступати не хотів, щодо Матяша Корвіна, то він вів воєнні дії в Австрії аж до 1485 р. і надавав перевагу цьому напрямку. Саме тому всі сподівання Папи були марними [16, с.310 – 311].

Було призначено з'їзд у Кутній Горі на 24 вересня 1484 р. (річниця перевороту). На з'їзді празькі послы висунули декілька запитань, а саме хто має право їх судити і вважати винними всі три міста Праги чи когось окремо? Щодо уставів і законів, то вони відмовлялися передавати їх і просили короля повернутися в Прагу. У виступі як пражани, так і “Чеські брати” просили короля не вважати їх ворогами. Відомо, що король уклав угоду з пражанами [20, с.149 – 150; 26, с.57-68; 5, с.341 – 345; 10, с.175 – 184; 11, с.87 – 93; 24, с.77 – 78]. Від 29 вересня 1484 р. королі поверталися Празький град, Вішеград, а священикам і євреям повернуто приходи і маєтки. Натомість король визнав єпископа Августина і дозволив йому перебувати в Празі. Відбулося і обговорення питання релігійного миру з перспективою підписання договору про це на 20 років. Владислав II 29 вересня 1484 р. повернувся до Праги, з ним прибув і єпископ. Королем були призначені 1 жовтня 1484 р. нові консули Старого і Нового міст Праги [16, с.311].

Суперечливі питання мали бути обговорені 8 та 25 березня 1484 р. у Німбурці. Саме тут всі ці прохання були узгоджені і підписані. За таких обставин 18 квітня 1484 р. були вислані послы з новими проханнями до короля. Вони вимагали підтвердження

їх прав і свобод щодо маєтків і земель, які їм були встановлені у 1436 р. імператором Сигізмундом. Це останні достовірні відомості про переговори між пражанами і королем [20, с.151].

Ф. Палацький досліджуючи джерела знайшов три недатовані листи. Він стверджує, що вони належать до 1484 р. Мова йде про відносини між панами, рицарями та містами. Відомо, що протягом літа 1484 р. король скликав обидві сторони до Кутної Гори для переговорів.

У першому листі йшлося про перемир'я між чашниками та католиками строком на тридцять два роки. Мова йшла про компактати, які залишалися в силі і продовжували дію. Королю надавалося право вирішення спору щодо "сидіння в лавах" та призначено з кожної сторони по шість вповноважених осіб. Це рішення було підписане в трьох екземплярах, однак воно повинно було бути ухвалене на королівському з'їзді [20, с.152].

У другому недатованому листі висвітлюються спірні питання та скарги ворогуючих сторін політичного змісту. Вищі стани скаржилися, що міський стан не дає можливості вільної торгівлі та купівлі нерухомості й т. д. У відповідь міста скаржилися, що їх право третього голосу не дотримується, вимагали, щоб засідання були не таємні, а відкриті, вимагали встановлення контролю на експорт і імпорт товарів у містах, скасування заборони купувати землі і нерухомість, щоб внутрішньополітичні праязкі справи не вирішувалися у земському суді, щоб не виникали нові ринки на землях праязких і т.д. [20, с.153].

Третій запис був виданий королівською радою. У ньому підтверджувалося перемир'я, укладене між католиками та чашниками. З обох сторін мали бути обрані міністри до королівської ради, містам підтверджено їх права і свободи. Автор погоджується з думкою більшості істориків, що дворянство мало великий вплив на прийняття рішень у Чеському королівстві, саме тому міста не завжди визнавали видані укази короля, який перебував під їх впливом. Таким чином, ці записи ста-

ли основою майбутнього Кутногорського релігійного миру [20, с.154 – 155].

Зауважимо, що король Владислав II від самого початку свого панування, будучи католиком, намагався отримати визнання від Папи Римського. Папа спочатку не визнав його, тому що підтримував Матяша Корвіна. Після Оломоуцької угоди стосунки покращилися, але Папа Сікст IV не поспішав приймати рішення. Невдовзі 12 серпня 1484 р. Сікст IV помер. Після нього було обрано нового Папу, єпископа Джанбаттісту Чібо, який відомий під іменем Інокентія VIII (1484 – 1492). Була надія, що новий Папа визнає Владислава II. За нього просив не лише Казимир IV, але й Матяш Корвін. Папа вичікував два роки, намагаючись отримати від цього рішення якусь користь. Але нічого не отримавши і не маючи причин відмовити, 18 червня 1487 р., прийнявши чеських послів, а саме Путу Швіговського з Різмберка і Яна Гасіштеїнського з Лобковіц, визнав Владислава II за чеського короля і надав йому титул. Це рішення, звичайно, викликало реакцію. Чашники мали привід для звинувачення короля у зраді, ніби Владислав II отримав титул за обіцянку викорінити “іновірних” з Чехії [20, с.171].

За таких обставин із 13 по 20 березня 1485 р. відбувся королівський з’їзд у Кутній Горі. На жаль, перебіг з’їзду невідомий, відоме лише рішення [29, с.122 – 123; 30, с.113; 2, с.93]. Було підтверджено перемир’я та прийняті рішення між католиками та чашниками строком на тридцять один рік (один рік католики вже врахували). Зауважимо, що в 1512 р. його перезатвердили на “вічні часи”. Насправді угода діяла до 1567 р. [12, с.231]. Було встановлено, що до Папи має бути відправлено послів для підтвердження компактатів, які стали основою відносин у Чеському королівстві. Зазначимо, що королю Владиславу II, який прагнув визнання Папи, не вдалося досягти успіху, і він був змушений примиритися з цим рішенням. Важливо відмітити й те, що було збережене стародавнє право, дію земського суду,

а також вирішено спір між містами та вищим станом із одного боку і панами та рицарями з іншого. Відтепер у суді засідало дванадцять панів і вісім міських чиновників (як за часів Сигізмунда) [32, с.512 – 516; 31, с.418; 15, 395 – 398; 9, с.150 – 151]. Зауважимо той факт, що Кутногірська релігійна угода стосувалася лише католиків і чашників, щодо “Об’єднання чеських братів”, то вони залишалися поза законом і мали статус секти в Чеському королівстві [8, с.454; 6, с.106].

Отже, Кутногірський релігійний мир став підсумком гуситської революції. Вдалося примирити католиків із чашниками і офіційно визнати діяльність утравкістичної церкви у чеському суспільстві. Релігійні протистояння у Чехії на десятиліття припинилися.

Література

1. Історія західних і південних слов’ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій: навч. посібник / За ред. проф. В.І. Ярового та ін. – К.: Либідь, 2003. – 632 с.
2. История Чехии / Под ред. В.И. Пичета. – М.: Госполитиздат, 1947. – 260 с.
3. Про повстання в Празі 1483 р. Старі чеські літописи (XV – поч. XVI ст.) // Хрестоматія з історії західних і південних слов’ян (Давня доба, Середньовіччя) / Під ред. В.І. Ярового. – К.: Либідь, 2011. – С. 318.
4. Bidlo J. Akty Jednoty bratrské / J. Bidlo. – Brno: Historické komise při Matici moravské, 1915. – Svazek 1. – 704 s.
5. Čelakovský J. O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských // Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy I / 2 (далі SPDMP). – Praha, 1920. – S. 124-389.
6. Čechura J. České země 1437 – 1526. Jagellonci na českém trůně 1471 – 1526 / J. Čechura. – Praha: “Libri”, 2012. – Díl II. – 423 s.
7. Československé dějiny v datech / M. Buchvaldek. – Praha: Svoboda, 1986. – 714 s.

8. Čornej P. Velké dějiny zemi Koruny České (1437 – 1526) / P. Čornej, M. Bartlová. - Praha-Litomyšl: Paseka, 2007. – Díl VI. – Svazek VII. – 839 s.

9. Denis A. Konec samostatnosti České / A. Denis. – Praha: Šolc a Šimáček, 1932. – Díl I. – 301 s.

10. Goll J. Některé prameny o bouři Pražské r. 1483 a 1484 // Zprávy o zasedání KČSN 1877. – Praha, 1878. – S. 175 – 184.

11. Goll J. Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhmischen Brüder / J. Goll. – Praha: Otto, 1882. – 1 / 2. – 156 s.

12. Kavka F. Přehled dejin Československa v epoše feudalismu II. (Od poloviny 14 st. do r. 1526) / F. Kavka. – Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. – 280 s.

13. Kl. sv. Anny v Starém Městě Pražském – B. m. 1484, 5. Července – č. 140 / J. Emler (ed) Výpisy z českých původních listin. C. k. veřejné knihovny pražské (1477 – 1526) // Archiv český (дали АЧ) 8. – Praha, 1888. – S. 497.

14. Krofta K. Dějiny Československé / B. Janda. – Praha: Sfinx, 1946. – 914 s.

15. Macek J. Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526) / J. Macek. – Praha: Academia, 2001. – Díl 1/2. – 561 s.

16. Macek J. Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526) / J. Macek. – Praha: Academia, 2002. – Díl 3/4. – 599 s.

17. Macek J. Věra a zbožnost jagellonského věku / J. Macek. – Praha: Argo, 2001. – 488 s.

Macháčková V. Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt) // Folia Historica Bohemica 9. – Praha, 1985. – S. 235-290.

18. Muller T., Bartoš F. Dějiny Jednoty bratrské / T. Muller, F. Bartoš. – Praha: Jednota bratrská, 1923. – 368 s.

19. Palacký F. Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě / F. Palacký. – Praha: L. Mazáč, 1930. – Díl V. – 578 s.

20. Pošvář J. Politický vývoj ve Slezsku v letech 1471 – 1526 / J. Pošvář. – Opava: Slez. ústav ČSAV, 1960. – 28 s.

21. Řičan R. Dějiny Jednoty bratrské / R. Řičan. – Praha: Kalich, 1957. – 518 s.

22. Řičan R. Jednota bratrská // Sborník k pětistému výročí založení . – Praha: Kalich, 1956. – S. 51 – 118.
23. Šmachel F. Epilog husizské revoluce. Pražské povstání 1483 // Acta reformationem Bohemicam illustrantia I. – Praha, 1978. – S. 45 – 127.
24. Tomek V. Děje království českého / V. Tomek. – Praha: Fr. Řivnác, 1885. – 370 s.
25. Tomek V. Dějepis města Prahy IX / V. Tomek. – Praha: Fr. Řivnác, 1893. – 432 s.
26. Tomek V. Dějepis města Prahy X / V. Tomek. – Praha: Fr. Řivnác, 1894. – 632 s.
27. Urbaněk R. Prvních sto let utrakvismu. Čeští Jagellovci // Československá vlastivěda IV. – Praha, 1932. – S. 261 – 277.
28. Veselý Z. Dějiny českého státu v dokumentech / Z. Veselý. – Praha: Viktoria publishing, 1994. – 543 s.
29. Veselý Z. Přehled dějin českého státu / Z. Veselý. – Praha: Přehled dějin českého státu, 1999. – 484 s.
30. Zápis Kutnohorského sněmu o pokoji a swobodě náboženství, též o zřízení a zasedání zemského soudu a jiných nařízeních. Na Horách Kutných, 13 – 20. Mart. 1485 / F.Palacký (ed.) Akta werejna i snémowní w Čechach, 1485 // AČ 5. – Praha, 1862. – S. 418.
31. Zápis sněmu Kutnohorského o pokoji a swobodě náboženství w Čechách. Na Hoře Kutné, 1485, 15. Mart. (z rkp. Talmb. F. 299) / F.Palacký (ed.) Akta veřejná i snémowní w králowství Českém, r. 1479 // AČ 4. – Praha, 1846. – S. 512 – 516.
32. Záписы sněmu swatowácławského r. 1479 (z téhož rkp. Kapit. Pražské) / F.Palacký (ed.) Akta veřejná i snémowní w králowství Českém, r. 1479 // AČ 4. – Praha, 1846. – S. 496 – 502.
33. Zápis úmluwy učiněné na zachování pokoje mezi stranami pod obojí a pod jednou w Čechách. W Praze 1481, 31. Jul. (z rkp. Talmb. 3011) / F.Palacký (ed.) Akta veřejná i snémowní w králowství Českém, r. 1479 // AČ 4. – Praha, 1846. – S. 504 – 505.
34. Žádosti zemské na sněmu při wolení krále Wladislawa II ohlášené. (Na Kutné Hoře, 1471, konec měsíce Máje), (Z rkp. Talmb. Fol. 153 se.) / F.Palacký (ed.) Akta veřejná i snémowní w králowství Českém, r. 1479 // AČ 4. – Praha, 1846. – S. 444 – 451.

Summary

THE OPPOSITION BETWEEN THE CATHOLICS AND THE UTRAQUISTS DURING THE REIGN OF VLADISLAV II OF JAGIELLON (1471 – 1485)

Yaroslav ANDRUSYAK

Two religious branches the Catholics and the Utraquists were dominating in the Czech Kingdom in the middle of the fifteenth century. The abolition of Compacta of Prague by the Bishop of Rome caused the new opposition between the Catholics and the Calixtines during the reign of Jagiellonian dynasty. The situation became complicated by the appearance of the Radical Calixtines branch and the spread of the Sectarian and Reformation movements.

No significant religious movements were observed on the Czech lands during the period from 1471 to 1479. Religious conflicts began to spread very quickly during 1480 – 1482. Meetings and negotiations didn't give any positive results. All these actions led to the so called the Second Prague Defenestration on September 24 in 1483. As a result the royal congress was hold in Kutna Hora from the 13-th to the 20-th of March in 1485. The armistice was confirmed and the decisions were taken between the Catholics and the Calixtines for the period of 31 years. In 1512 it was defined as "eternal times". In fact the agreement was active till 1567. The Kutna Hora's religious agreement became the result of the Hussites Revolution.

Key words: Jagiellonian dynasty, Catholics, Utraquists, Calixtines, Hussites, Taborites, "The unity of Bohemia brothers", defenestration.